

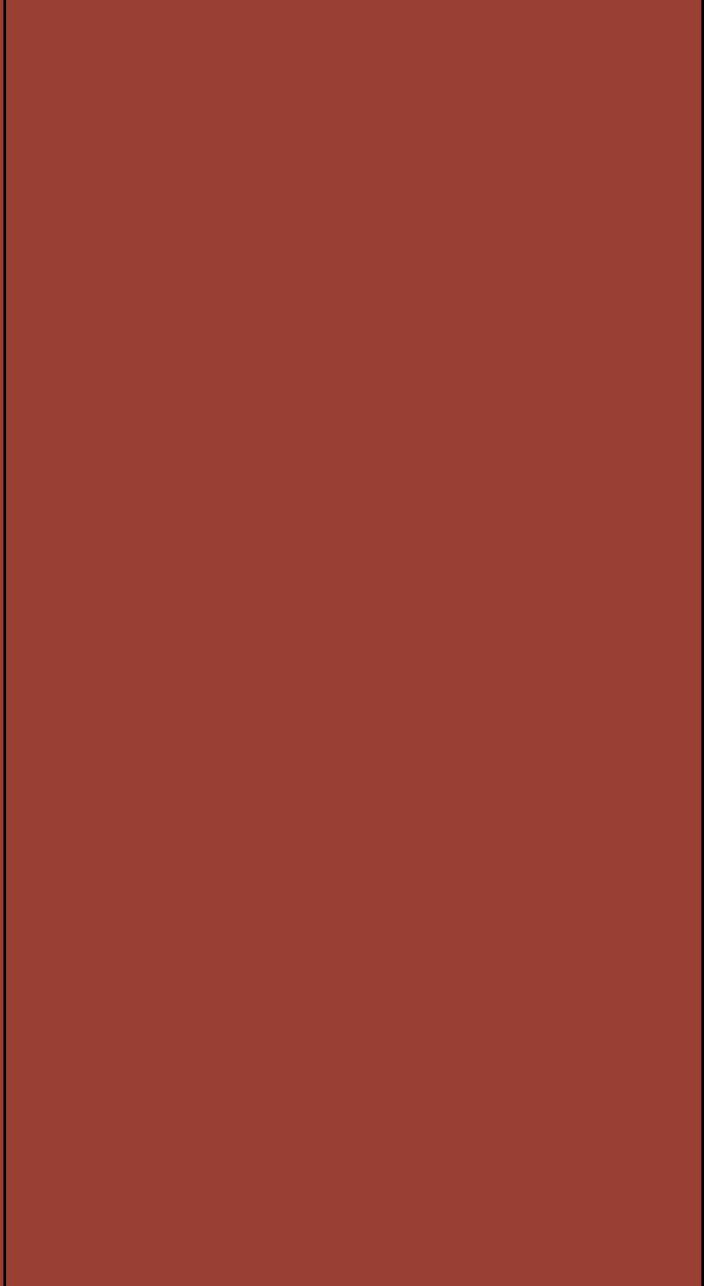
Opetusministeriö

Undervisningsministeriet

Kulttuuri

Kulttuuripolitiikan strategia 2020

Opetusministeriön julkaisuja 2009:12

Kulttuuripolitiikan strategia 2020

Opetusministeriön julkaisuja 2009:12

Opetusministeriö • Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto • 2009

Undervisningsministeriet • Kultur-, idrotts- och ungdomspolitiska avdelningen • 2009

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Opetusministeriö
Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto
Kehittämissyksikkö
Meritullinkatu 10, Helsinki
PL 29, 00023 Valtioneuvosto

www.minedu.fi

Ulkoasu: yam.fi
Kirjapaino: Nykypaino Oy, Vantaa

ISSN: 1458–8110 (Painettu) ISSN: 1797–9501 (Verkkojulkaisu)

ISBN: 978–952–485–692–8 (nid.)

ISBN: 978–952–485–693–5 (PDF)

Opetusministeriön julkaisuja 2009:12

Lukijalle

Opetusministeriö on valmistellut valtion kulttuuripolitiikan kehittämisstrategian vuoteen 2020.

Se on tarkoitettu ohjaamaan opetusministeriön omaa toimintaa kulttuuripolitiikan alueella.

Opetusministeriöllä ei ole ollut aiemmin tällaista strategiaa, vaan toimintaa ovat ohjanneet kulttuuripoliittiset selonteot, valtioneuvostotasoiset linjaukset, alakohtaiset strategiat ja ohjelmat, valtion talousarviot, toiminta- ja taloussuunnitelmat sekä opetusministeriön strategia. Kulttuuripoliittisista selonteista viimeisin on vuodelta 1993. Valtioneuvostotasoinen kulttuuripoliittinen linjaus on valtioneuvoston periaatepäätös taide- ja taiteilijapolitiikasta vuodelta 2003. Se on edelleen ajankohtainen ja kattaa laajasti kulttuuripolitiikan koko kenttää.

Valtioneuvosto on käsitellyt ja hyväksynyt myös eräitä muita kulttuuripolitiikkaan liittyvien ohjelmatoimien tuloksia, kuten arkkitehtuuripoliittisen ohjelman

vuonna 1998, periaatepäätöksen muotoilupolitiikasta vuonna 2000 ja rakennusperintöstrategian vuonna 2001. Kulttuuripolitiikan eri aloille laadituista strategioista, toiminta-ohjelmista tai vastaavista ovat esimerkkejä kirjastostrategia, audiovisuaalisen politiikan linjat -toimintaohjelma, valmisteltavana olevat tanssipoliittinen ohjelma ja visuaalisten alojen ohjelma. Lisäksi toimintaa ohjaavat hallinnonaloja yhdistävät ohjelmalinjaukset, kuten kulttuuriviennin kehittämisohjelma. Nämä ohjelmat tai vastaavat kulttuuripolitiikan linjaus- tai ohjausdokumentit ovat edelleen voimassa, ja niitä päivitetään tai uudistetaan tarpeen mukaan.

Kulttuuripolitiikan strategia on näkökulmiltaan edellä mainittuja ohjelmia yhdistävä ja tulevaisuuteen suuntautuva. Mitä pitemmälle tulevaisuuteen katsotaan sitä yleisemmiksi huomiot käyvät. Äkillisiä, ennakoimattomia muutoksia voi ajan kuluessa tapahtua, eikä strategiaa

voida siksi sitoa yksityiskohdiltaan kovin tiukaksi. Toisaalta kulttuuripolitiikalla on pitkä kehityshistoria, joten toimintaympäristömuutokset ja uudet kehittämishaasteet asettuvat tähän jatkumoon.

Mikä on keskeistä tämän strategian avaamissa kulttuuripolitiikan kehittämisen näköaloissa?

Lähtökohta on, että kulttuurin ja siten myös kulttuuripolitiikan merkitys yhteiskunnassa kasvaa edelleen. Tämä merkitsee, että kulttuuripolitiikan toiminta-alue, toimintamuodot ja -tavat monipuolistuvat nykyisestä. Uusia painopisteitä nousee esiin, kuten kulttuurin sosiaaliset vaikutukset taloudellisten vaikutusten rinnalla, kestävä kehityksen vaatimukset ja monikulttuurisuus.

Perinteisempiin kulttuuripolitiikan tavoitteisiin liittyy uusia haasteita, kuten kulttuuripalvelujen saatavuuden ja laadun takaaminen väestökehityksen ja teknologisen kehityksen myötä. Haasteena on myös toimialan yhteiskunnallisen vaikuttavuuden vahvistaminen samalla, kun joudutaan ottamaan huomioon julkisen talouden yleiset

vaatimukset. Lisäksi yhteistyö muiden hallinnonalojen ja yhteiskunnan toimijoiden kanssa korostuu, mikä nostaa kulttuuripolitiikan vaikuttavuutta laajemmin yhteiskuntapolitiikassa. Myös tekijänoikeuspolitiikkaan kohdistuu monia ristikkäisiä odotuksia.

Kulttuuripolitiikan strategian lisäksi opetusministeriö uudistaa myös yleisstrategiansa vuonna 2009. Se rakentuu luovuuden ja osaamisen varaan. Lisäksi pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen strategia-asiakirjan mukaisesti hallituskauden loppuun mennessä laaditaan kulttuurin tulevaisuutta koskeva selonteko. Sen on määrä valmistua vuoden 2010 puolivälissä. Selonteossa tullaan käsittelemään laajasti kulttuurin kehitykseen vaikuttavia kysymyksiä, joten tätäkin strategiaa saatetaan joutua uudistamaan tai ainakin päivittämään tuolloin.

Sisällysluettelo

Kulttuuri ja kulttuuripolitiikka	11
Valtion kulttuuripolitiikka.....	
Kulttuuriset oikeudet.....	12
Kulttuuripolitiikan toimintaympäristömuutokset	15
Luovuuden ja kulttuurin yhteiskunnallinen merkitys kasvaa.....	15
Kulttuuri moninaistuu ja monikulttuurisuus lisääntyy	16
Väestö keskittyy, alueet erilaistuvat	16
Tieto- ja viestintäteknologian kehitys haastaa käytännöt ja rakenteet.....	17
Kestääkö kehitys kulttuurisesti?.....	18
Kulttuurit kehittyvät kansallisesti ja kansainvälisesti	19
Kulttuurihallinnolta odotetaan vaikuttavuutta	19
Kulttuuripolitiikan kehittämisen tavoitteita	23
Opetusministeriön toimet strategian toteuttamiseksi	27
Liite	35

Kulttuuri ja kulttuuripolitiikka

Valtion kulttuuripolitiikka

Valtion kulttuuripolitiikan tavoitteita ovat luovuuden, moninaisuuden ja osallisuuden edistäminen. Tavoitteita toteutetaan edistämällä taiteilijoiden ja muiden luovan työn tekijöiden sekä kulttuuri- ja taidelaitosten toiminta-edellytyksiä, kulttuuriperinnön ja -ympäristöjen säilymistä ja kehittymistä, kulttuurin tasa-arvoista ja monipuolista saatavuutta, saavutettavuutta ja käyttöä, kulttuurituotantoa, alan työllisyyttä ja yrittäjyyttä sekä vahvistamalla yhteiskunnan kulttuurista perustaa.

Valtioneuvosto ohjaa kulttuuripolitiikan toteutumista lainsäädännön, hallitusohjelman, talousarvion sekä muiden linjausten avulla.

Valtioneuvostossa opetusministeriöllä on vastuu kulttuuripolitiikan toteuttamisesta. Opetusministeriön toimintaa ohjaa sen yleisstrategia (2009). Kulttuuripolitiikka liittyy myös muiden hallinnonalojen politiikkoihin,

kuten koulutus-, nuoriso-, työvoima-, sosiaali- ja terveys-, elinkeino-, vero-, ulko- ja kauppa-, viestintä- sekä ympäristöpolitiikkaan.

Nykyinen kulttuuripolitiikka on muotoutunut pitkän kehityksen tuloksena. Sen ytimessä ovat taiteellinen luovuus ja työ.

1800-luvulla ja 1900-luvun alussa kulttuuripolitiikassa korostui taiteen, kulttuurin ja kulttuuriperinnön kansallinen tehtävä kansanvalistuksen ja sivistyksen ohella. Toisen maailmansodan jälkeen painotettiin taiteiden edistämistä ja kulttuurilaitosten luomista sekä kansalaisten osallistumismahdollisuuksia kulttuuriin. Teknologisen kehityksen ja uusien viestintävälineiden myötä kulttuuripolitiikan tavoitteena on sittemmin ollut myös vahvistaa kulttuurista tuotantoa, viestintää ja tietoyhteiskuntaa. 2000-luvulla laajentunut käsitys kulttuurista hyvän elämän edellytysten vahvistajana sekä kulttuurin talous, yrittäjyys ja kulttuurivienti ovat tulleet osaksi kulttuuripolitiikkaa.

Kulttuuriset oikeudet

Kulttuuripolitiikkaa ohjaavat perusoikeudet sekä taloudellisiin, sosiaalisiin ja sivistyksellisiin perusoikeuksiin kuuluvat kulttuuriset oikeudet.

Suomen perustuslaissa turvataan sivistyksellisiä oikeuksia, kuten taiteen vapaus, oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin sekä vahvistetaan vastuu ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä. Ne valtion toimet, joilla näitä toteutetaan, liittyvät tiedon saatavuuteen, tieteelliseen ja taiteelliseen toimintaan sekä taiteesta nauttimiseen. Julkinen valta luo edellytyksiä ylläpitämällä ja tukemalla kirjastolaitosta ja kulttuurilaitoksia sekä avustamalla taiteen harjoittamista ja kulttuuritoimintoja.

Kulttuurisia oikeuksia koskevassa kansainvälisessä keskustelussa ne nähdään osana sivistyksellisiä oikeuksia (ks. liite), jotka liittyvät:

- sananvapauteen
- oikeuteen kulttuuriperintöön ja vastuuseen sen säilyttämisestä ja suojelusta
- oikeuteen taiteiden ja kulttuurin vapaasta harjoittamisesta sekä luovaan työhön

- oikeuteen niiden henkisten ja aineellisten etujen suojaamiseen, jotka johtuvat tieteellisestä, kirjallisesta tai taiteellisesta tuotannosta
- oikeuteen osallistua kulttuurielämään, yhtäläisesti saataviin ja saavutettaviin kulttuuripalveluihin, kirjasto- ja tietopalveluihin sekä vapaa-ajan palveluihin
- oikeuteen valita oma kulttuurinsa
- oikeuteen kulttuurien kehittämisestä ja suojelusta
- kunnioitukseen kulttuuria ja sen itsemääräämisoikeutta sekä kulttuurista identiteettiä kohtaan.

Kulttuuripolitiikan toimintaympäristömuutokset

Luovuuden ja kulttuurin yhteiskunnallinen merkitys kasvaa

Kulttuuri sekä kulttuuriperintö ja -ympäristö ovat kansallisuusomaisuuttamme. Kulttuuri ja taide perustuvat luovuuteen

ja luovaan työhön. Luovuuden ja kulttuurin merkitys yhteiskunnassa kasvaa edelleen. Samoin kasvaa taiteen ja kulttuurin tekijöiden määrä. Tätä luovuuspääomaa ei kuitenkaan osata vielä riittävästi arvostaa ja käyttää yhteiskunnan eri toiminnoissa.

Taiteella, kulttuurilla ja luovuudella on pysyvä arvo sivistyneessä yhteiskunnassa. Luovan työn tuloksia voidaan myös hyödyntää monin tavoin. Tähän liittyvän osaamisen voi odottaa kasvavan vähitellen yhteiskunnassa. Kulttuuri

edistää väestön hyvinvointia, sivistystä ja elinikäistä oppimista, elinkeinoelämää ja työllisyyttä, alueiden elinvoimaa, teknologista osaamista ja innovaatioita.

Taide- ja kulttuuriperintökasvatus ja yhä enemmän mediakasvatus sekä taiteen alojen koulutusjärjestelmä vahvistavat kulttuurin perustaa. Kulttuuri- ja koulutuspolitiikan kehittämistarpeita onkin syytä tarkastella myös kokonaisuutena.

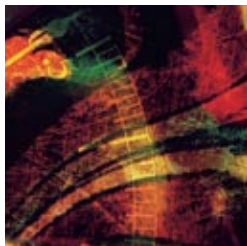
Kulttuurin aloilla tietoyhteiskuntakehitys ja erityisesti digitaalisen saatavuuden kehitys ovat ratkaisevasti lisänneet kulttuurin taloudellista merkitystä. Aineettomasta tuotannosta ja palveluista on syntynyt osa luovaa taloutta, joka on yksi nopeimmin kasvavia tuotannon alueita maailmassa.

Kulttuurin painoarvon lisääntyminen näkyy elämäntavoissa. Suomalainen yhteiskunta on vaurastunut, mutta ihmisten tyytyväisyys elämään lisääntyy kuitenkin vain rajallisesti aineellisen vaurauden kasvaessa.

Tyytyväisyyttä haetaan elämän hallinnasta ja elämän kokemisesta merkitykselliseksi, itsensä toteuttamisen mahdollisuuksista ja elämän henkisestä rikkaudesta.

Kulttuuri eri muotoineen vastaa osaltaan näihin tarpeisiin – elämyksinä, tuotteina ja taiteen moninaisena käytönä. Kulttuuri rikastaa yksilöiden ja yhteisöjen elämää. Vahva identiteetti ja oman kulttuurin ja kulttuuriperinnön tuntemus auttavat ymmärtämään ja arvostamaan myös muita kulttuureita.

Kulttuuri moninaistuu ja monikulttuurisuus lisääntyy

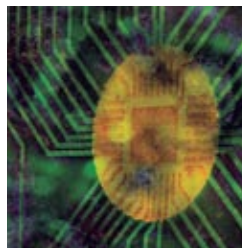
Suomi on monikulttuurinen ja identiteetiltään vahva maa. Kulttuurin moninaisuuden lähteinä ovat eri alueiden,

kielten, alkuperäiskulttuurien ja kulttuuriperinnön rikkaus – kulttuurin erilaiset ilmaukset ja tavat. Moninaisuus ilmenee runsaina kulttuurin tuotteina ja palveluina, ja sitä vahvistavat lisääntyvä kulttuurien välinen vuorovaikutus ja liikkuvuus.

Kulttuurin moninaisuutta lisäävät myös erilaiset elämäntapa-, osa-, ala- ja paikalliskulttuurit. Tosin samanaikaisesti vaikuttaa globaali kulttuurien ja elämäntapojen yhdenmukaistumisen paine.

Suomeen suuntautuvan maahanmuuton ennustetaan edelleen kasvavan. Maahanmuuttajat ovat uusi luovuus- ja lahjakkuusresurssi. Monikulttuurisuuden myönteiset vaikutukset voivat vahvistaa suomalaisen kulttuurin elinvoimaisuutta. Se edellyttää maahanmuuttajien onnistunutta kotouttamista. Maahanmuutto ei kuitenkaan jakaannu Suomessa tasaisesti eri alueille. Suurin osa muuttajista hakeutuu ensisijaisesti pääkaupunkiseudulle ja muille suurimmille paikkakunnille.

Moninaistumiseen ja monikulttuurisuuteen liittyy myös riskejä. Osakulttuurit voivat eriytyä ja eristäytyä muusta yhteiskunnasta. Tällainen kehitys lisäisi yhteiskunnallista eriarvoistumista. Myös maahanmuuttajilla on riski jäädä valtakulttuurin ulkopuolelle. Tällaisen kehityksen ehkäisemisessä tarvitaan myös kulttuuripolitiikan toimenpiteitä.

Väestö keskittyy, alueet erilaistuvat

Väestön ikärakenne muuttuu. Eläkkeellä olevien määrän kasvu suhteessa työikäiseen väestöön vaikuttaa yhteiskunnan toimintoihin. Väestö keskittyy

pääkaupunkiseudulle, maakuntakeskuksiin tai muille suuremmille kaupunkialueille. Myös suuri osa taiteilijoista ja muista luovan työn tekijöistä sijoittuu näille alueille.

Maan eri osien erot kasvavat ja alueet profiloituvat eri tavoin myös kulttuurin osalta. Kehitysedellytyksiltään vahvat alueet voivat halutessaan panostaa kulttuuripalveluihin ja -yrittäjyyteen sekä luovuutta edistäviin toimintaympäristöihin. Heikommalla alueella uhkaavat jäädä tällaisen kehityksen ulkopuolelle. Edellytykset saada kulttuuripalveluja ja osallistua harrastustoimintaan tasa-arvoisesti voivat tällöin vaikeutua. Väestön keskittyminen voi köyhdyttää myös kulttuuriympäristöjä, jos väestöstä tyhjenevillä alueilla ei pidetä huolta esimerkiksi arvokkaasta rakennusperinnöstä tai uudisrakentamisesta ei panosteta laatuun.

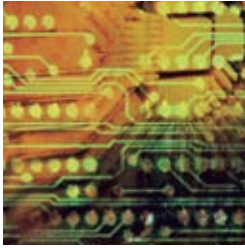
Kehittyvät tietoliikenneyhteydet ja digitaaliset palvelut voivat tulevaisuudessa myös parantaa kulttuuripalveluiden saatavuutta, ja syntyy uusia kulttuuritarjonnan muotoja. Tämä voi ehkäistä uhkaavaa alueiden eriarvoistumiskahitystä. Elävää kulttuuritarjontaa ja omakohtaista kulttuuri-osallistumista se ei kuitenkaan korvaa. Kehitysedellytyksiltään heikommalla alueella voivat löytää yllättäviä vahvuuksia kulttuurin alueelta. Suurissa kaupungeissa on tarpeen huolehtia siitä, että kulttuuritoiminnan edellytykset keskuksissa ja lähiöissä kehittyvät tasapuolisesti.

Maan eri alueilla on erilaisia kulttuuritoimintojen kehittäjiä, joiden yhteistyö nousee avainasemaan. Maakunnat saavat aluekehittämisessä aiempaa vahvemman roolin, joten niiden vastuu kasvaa. Kulttuurin tulee sisältyä niiden ja muiden aluekehittämiseen osallistuvien toimijoiden strategioihin ja -ohjelmiin.

Kulttuuripalveluja tuottavat taide- ja kulttuurilaitokset (teatterit, orkesterit, museot), taiteen ja kulttuurin aluekeskukset sekä muut kulttuuritoimijat, joista osaa tuetaan valtionavustuksin. Kunnat ovat valtiota suurempia kulttuurin rahoittajia, joten niiden toimilla on suuri merkitys kulttuurin ja kulttuuripalveluiden kehittämisessä. Erityisesti yleisten kirjastojen osuus kuntien kulttuuritoiminnassa on huomattava.

Alueiden kehitykseen ja palveluiden saatavuuteen vaikuttavat kuntarakenteen muutokset. Tällöin seutuyhteistyö ja muut yhteistoimintamallit ovat tärkeitä. Kulttuurin aloilla tilaaja-tuottaja -mallien ja ostopalvelujen yleistymisen myötä yritysperusteinen ja kolmannen sektorin toiminta lisääntyy. Tämä lisää tarvetta näiden toimijoiden osaamisen vahvistamiseen ja tukimuotojen kehittämiseen.

Valtion aluehallinnon uudistuminen vaikuttaa kulttuurin aluehallinnon organisoitumiseen. Kulttuuripolitiikan näkökulmasta on tärkeää, että taiteen, kulttuurin ja kulttuuriympäristön asiantuntemus on vahva valtion aluehallinnossa.

Tieto- ja viestintäteknologian kehitys haastaa käytännöt ja rakenteet

Uudet keksinnöt ja innovaatiot tieto- ja viestintäteknologiassa saavat aikaan suuria muutoksia ihmisten vapaa-ajassa, työelämässä ja toimintatavoissa. Muutokset vaikuttavat myös tiedon saantiin, yhteisöjen muodostumiseen, kansalais- ja muuhun vaikuttamiseen, organisaatiomuotoihin sekä palveluodotuksiin. Ensimmäisinä muutokset näkyvät nuorten elämässä.

Kulttuuristen sisältöjen tuottaminen, jakelu ja niihin liittyvät muut toiminnot kehittyvät viestintäteknologian kanssa toisiaan vahvistaen. Teknologiassa ja toimintatavoissa tapahtuneet muutokset avaavat uusia mahdollisuuksia sekä kulttuuritoimijoille, muistiorganisaatioille ja kansalaisille että sisältöliiketoiminnalle.

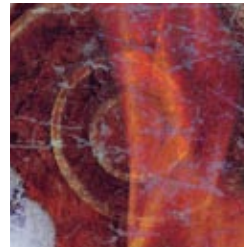
Kasvava osa kulttuurisisällöistä ja palveluista on saatavilla tietoverkoissa. Tottumus sähköisiin kulttuurisisältöihin ja -palveluihin muuttaa perinteisten kulttuuripalvelujen kysynnän rakennetta. Teknologinen kehitys vaikuttaa erityisesti kirjastojen, museoiden ja arkistojen sisältöpalvelujen kehittämiseen ja audiovisuaaliseen kulttuuriin.

Taiteen ja kulttuurin tekijöille sekä tuotanto- ja jakeluportaille uudet tekniset välineet ja tietoverkot antavat mahdollisuuden saavuttaa aiempaa suurempia ja kokonaan

uusia yleisöjä. Osa yleisöistä voi olla määrältään pieniä ja toisistaan erillään olevia osayleisöjä, jotka ovat kiinnostuneita vain tietyistä palveluista.

Teknologinen kehitys vaikuttaa eri tavoin eri taiteen aloihin. Joillakin kulttuurin aloilla teknologinen kehitys ei välttämättä muuta sisältöjä, mutta voi parantaa näiden saatavuutta ja saavutettavuutta. Samalla se asettaa kuitenkin haasteen luovan työn tekijöiden toimeentulomahdollisuuksien kehittämiseksi.

Tieto- ja viestintäteknologian kehityksestä aiheutuneet muutokset yksilöiden ja organisaatioiden toimintatavoissa heijastuvat voimakkaasti tekijänoikeusjärjestelmään. Tekijänoikeusjärjestelmä tukee tietoyhteiskuntakehitystä ja turvaa samalla perusedellytykset sisältötuotannolle. Myös tekijänoikeuskoulutuksen merkitys korostuu.

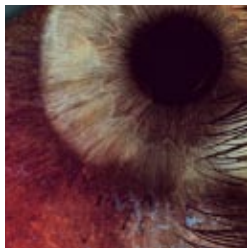
Kestääkö kehitys kulttuurisesti?

Kansalaisten arvoissa tapahtuu muutoksia, ja mm. eettiset ja ekologiset kysymyksenasettelut nousevat painokkaammin yhteiskuntakeskustelun ja

-politiikan kohteiksi. Tässä ilmastonmuutos on keskeinen asia. Sen vaikutukset on huomioitava mm. rakennetun ja muun kulttuuriympäristön suojelussa.

Kestävä kehitys edellyttää globaalia sosiaalista vastuullisuutta. Kulttuurisesti kestävä kehitys merkitsee luovuu- den ja kulttuurisen moninaisuuden kunnioitusta sekä vuorovaikutuksen edistämistä kulttuurien sisällä ja niiden kesken. Se asettaa haasteita kaikille yhteiskunnan toiminnoille, kuten yhdyskunta- ja ympäristösuunnittelulle ja alueelliselle kehittämistyölle. Se vaikuttaa vahvasti myös kehityspolitiikassa. Kehittyville maille kulttuuri on tärkeä kehitystä voimistava tekijä, ja sitä edistävien toimien on lähdettävä eri maiden ja alueiden omista tarpeista.

Kulutuksen suuntautuminen aineettomiin hyödykeisiin, joita kulttuuri tarjoaa, vahvistaa sinänsä kestävää kehitystä yhteiskunnassa. Kestävän kehityksen vaatimukset koskevat myös kulttuurialan omia toimintoja, kuten kulttuuritilaisuuksien järjestämistä.

Kulttuurit kehittyvät kansallisesti ja kansainvälisesti

Kansainvälisyys ja kulttuurien välinen vuorovaikutus muovaavat kulttuuria ja kulttuuripolitiikkaa. Kulttuurit

kehittyvät, kun ihmiset, kulttuuripalvelut ja kulttuuriset tuotteet liikkuvat, ja vaihdetaan merkityksiä, kokemuksia ja näkemyksiä.

Kansallisen kulttuurin moninaisuus ja rikas kulttuuri-perintö ovat Euroopan unionin ja kansainvälisten organisaatioiden kulttuuriyhteistyön lähtökohtia. Tavoitteena on tukea kulttuuria ja saattaa se kaikkien saataville. Kansainvälisessä ja Euroopan unionin kulttuuriyhteistyössä sekä pohjoismaisessa yhteistyössä on useita sopimuksia sekä toimenpide- ja tukiohjelmaa, joilla edistetään kulttuurivaihtoa, kulttuurin alalla toimivien yhteistyötä ja teosten levitystä, liikkuvuutta ja verkottumista sekä lisää tiedonkulkua ja kanssakäymistä. Kansainvälisessä yhteistyössä ja kulttuuripolitiikassa painottuvat yhteisten ratkaisujen löytäminen rajat ylittäviin, kaikkia koskeviin kysymyksiin sekä tiedon ja parhaiden käytäntöjen jakaminen mahdollisimman toimivien ratkaisujen ja hyvän hallinnon edistämiseksi.

Vahva yksityinen kulutus yhdessä kulttuuripoliittisten toimien kanssa on mahdollistanut sen, että Suomessa tuotetaan runsaasti kulttuurituotteita ja -palveluja. Merkittävä osa niistä voi löytää paikkansa myös kasvavilla maailmanmarkkinoilla. Lisääntyvä kulttuurivienti vahvistaa työllisyyttä ja kulttuurin tuotannon taloudellista perustaa. Siten se palvelee sekä kulttuuri- että elinkeinopoliittisia tavoitteita.

Kulttuurihallinnolta odotetaan vaikuttavuutta

Julkisten palvelujen tuottamisen taloudelliset ja toiminnalliset ehdot tiukentuvat yleisen

yhteiskunnallisen ja taloudellisen kehityksen myötä.

Vaatumukset tehokkuudesta ja tuottavuudesta ulottuvat eri toimi- ja hallinnonalojen käytäntöihin. Tämä näkyy muun muassa valtion tuottavuusohjelmassa.

Julkisen vallan tuki taiteelle ja kulttuurille Suomessa on välttämätön luovuuden edellytysten ja taiteellisen työn turvaamisen, markkinoiden pienuuden ja tasa-arvotavoitteiden takia. Kulttuurihallinnon rakenteita kehitetään yhteiskunnan muutosten myötä.

Valtion kulttuurihallinto on monitahoinen kokonaisuus. Monet toimialan virastot tai laitokset ovat nykyisellään pieniä, ja niiden tehtävät ovat tarkkaan

rajattuja. Esimerkiksi kulttuuriperinnön alueella museo-, arkisto- ja kirjastolaitos ovat hallinnollisesti erillään. Myös nykyinen kulttuurihallintoa ohjaava lainsäädäntö on runsas ja epäyhtenäinen. Yhtenäistä kulttuuripolitiikan alan lainsäädäntöä ei toimialaa varten ole, sillä erillislait ovat syntyneet vastaamaan yksittäisiin toimialalta kulloinkin esiin nousseisiin kehittämistarpeisiin.

Eri hallinnonalueilta odotetaan tietoon perustuvia näyttöjä toiminnan tuloksellisuudesta ja vaikuttavuudesta yhteiskuntakehitykseen. Näytöt vaikuttavat enenevässä määrin hallinnonalojen asemaan ja resursseihin. Toisaalta on tärkeää, että kulttuurinen näkökulma vahvistuu koko yhteiskuntapolitiikassa. Kulttuuriin liittyvät kysymykset on otettava huomioon riippumatta siitä, millä hallinnonalalla ne sijaitsevat, tai siitä, ovatko ne jääneet hallinnonalojen väliin.

Kulttuuripolitiikan kehittämisen tavoitetilä

Opetusministeriö toteuttaa politiikkaa, jossa kulttuuri-perintö, luovuus, taide ja muu kulttuuri kehittyvät suotuisasti ja niihin liittyvät voimavarat tulevat hyödynetyiksi yksilöiden, yhteisöjen ja kansakunnan hyväksi. Näin suomalainen yhteiskunta kehittyy luovana hyvinvointiyhteiskuntana, jossa toteutetaan globaalin vastuun politiikkaa. Suomi on myös aktiivinen kansainvälinen kulttuuripolitiikan toimija.

Opetusministeriön tehtävä on huolehtia erityisesti kulttuurin toimialan lainsäädännöstä, hallintorakenteesta ja -käytännöistä, rahoituksesta, strategisesta ohjauksesta ja muista yleisistä toiminnan ja sen kehittymisen edellytyksistä.

Keskeiset toiminnan alueet ovat taide- ja taiteilija-, kulttuuriperintö-, kirjasto-, kulttuurivienti-, tekijänoikeus- ja audiovisuaalinen politiikka, joita varten on omat, tarpeen mukaan uudistettavat toimintaohjelmansa (*ks. liite*). Lisäksi kulttuuripolitiikassa huolehditaan eri

hallinnonaloja läpäisevien teemojen toimeenpanosta, kuten kestäväen kehityksen, arkkitehtuuripolitiikan, luovuus- ja innovaatiopolitiikan, alueiden kehittämispolitiikan, lapsi- ja nuorisopolitiikan, terveystoiminnan ja hyvinvointipolitiikan sekä maahanmuuttopolitiikan ja monikulttuurisuuden edistämisestä.

Kulttuuripolitiikan vaikuttavuustavoitteet ovat yhteiskunnan kulttuurisen perustan vahvistaminen, luovan työn tekijöiden ja kulttuuripalveluiden tuottajien toimintaedellytysten parantaminen, kansalaisten kulttuuriin osallistumisen ja hyvinvoinnin edistäminen sekä kulttuurin taloudellisten vaikutusten vahvistaminen.

Kulttuurisen perustan vahvistaminen

Kulttuurilla ja luovuudella, kulttuuriperinnöllä, ja -ympäristöillä on vahva asema yhteiskunnassa. Kulttuurin arvon, merkityksen ja vaikutusten ymmärtäminen on parantunut.

Kulttuuria koskevat asiat ovat tulleet osaksi alueellista ja muuta yhteiskunnan kehittämistä. Taide-, kulttuuriperintö- ja mediakasvatuksen asema on vahvistunut. Kulttuurin toimialoilla on omaksuttu kestävän kehityksen mukaiset toimintakäytännöt, ja kulttuuripolitiikka toteuttaa omalta osaltaan kestävän kehityksen politiikkaa.

Luovan työn tekijät

Taiteen ja kulttuurin toimijoiden toimintaedellytykset, työpaikat ja toimeentulo aineettomaan tuotantoon painottuvassa kansantaloudessa ovat vahvistuneet. Taiteen ja kulttuurin rahoitusperusta on vahva. Taiteen tukimuodot ovat joustavat ja ne ulottuvat uutta luovaan poikkitaiteelliseen ja -menetelmälliseen toimintaan sekä tieteen ja taiteen yhteistyöhön. Taidelaitosten kehittämistoiminta on aktiivista. Henkisen omaisuuden suoja turvaa luovan työn tekijöiden oikeuden teoksiinsa ja toimintaedellytykset.

Kulttuuri ja kansalaiset

Kansalaiset osallistuvat aktiivisesti kulttuurielämään monikulttuurisessa Suomessa. Kulttuuri- ja kirjastopalvelut ovat tasa-arvoisesti kaikkien saatavissa ja saavutettavissa ja eri väestöryhmien osallisuus ja harrastusmahdollisuudet suomalaisessa kulttuurissa toteutuvat. Saamelaiskulttuurin asema alkuperäiskulttuurina on vahvistunut. Kielivähemmistöjen kulttuuriset oikeudet on turvattu.

Tieto- ja viestintätekniikkaa hyödynnetään tehokkaasti palveluiden tarjonnassa. Keskeisten kulttuuriperintöaineistojen pitkäaikaissäilytys on turvattu ja ne ovat saatavilla digitaalisesti.

Taiteen ja kulttuurin hyödyntäminen ja sovellukset eri aloilla parantavat yksilöiden ja yhteisöjen hyvinvointia ja elämänhallintaa.

Kulttuuri ja talous

Kulttuurin kansantaloudellinen merkitys on entisestään vahvistunut. Kulttuurin tuotannon, jakelun, markkinoinnin ja myynnin rahoitusmuodot ovat moninaistuneet, ja toimialan yritysten ja muiden toimijoiden kyky hyödyntää niitä on parantunut. Ammatillisesti vahvat ja monipuoliset kulttuurin alat toimivat taloudellisesti vakaalla pohjalla ja osaltaan lujittavat luovaa taloutta.

Tekijänoikeuden merkitys kansantaloudessa on vahva ja lisäarvoa tuottava. Tekijänoikeus hyödyttää koko kulttuurin tuotannon arvoketjua tuottaen tekijöille, taiteilijoille, tuottajille, kustantajille, muille oikeudenhaltijoille ja jakelijoille taloudellista hyötyä.

Kulttuuriyrittäjyys ja -vienti ovat vakiintuneet osaksi kulttuurin tuotantoa ja taloutta. Suomi on kiinnostava toimintaympäristö myös ulkomaisille kulttuurialan toimijoille.

Opetusministeriön toimet strategian toteuttamiseksi

Kulttuuripolitiikan toteutukseen osallistuvat monet eri toimijat. Osaan niistä ministeriöllä on suora ohjaussuhde. Ministeriöllä on käytössä tulos-, resurssi-, normi- ja informaatio-ohjauksen keinot. Resurssiohjaus tapahtuu valtion talousarviossa. Normiohjaus toteutuu soveltamalla ja kehittämällä toimialan lainsäädäntöä. Informaatio-ohjauksessa keskeisiä ovat toimialastrategiat sekä toiminta- ja muut ohjelmat. (ks. liite).

Selonteko kulttuurin tulevaisuudesta

Hallituksen 2007–2011 strategia-asiakirjan mukaan eduskunnalle annetaan selonteko kulttuurin tulevaisuudesta. Selonteossa tarkastellaan laajasti kulttuurin kehitykseen vaikuttavia tekijöitä ja linjataan kulttuuripolitiikan tulevaa kehitystä. Tarve uudistaa tätä kulttuuripolitiikan strategiaa selonteon perusteella arvioidaan sen tultua käsiteltyksi eduskunnassa.

Toimialakohtaiset politiikka-asiakirjat

Kulttuuripolitiikan eri politiikka-alueita koskevat ohjelmat ja toimintaohjelmat uudistetaan tarpeen mukaan. Uusina ohjelmina laaditaan mm. arkkitehtuuria ja kulttuuriympäristöä koskeva ohjelma yhteistyössä ympäristöministeriön kanssa, museopoliittinen ohjelma sekä tekijänoikeuspoliittinen asiakirja.

Kulttuurin edistämisen puitelaki

Opetusministeriö käynnistää taide- ja kulttuurihallinnon alaa koskevan lainsäädännön arvioinnin. Tavoitteena on selkeyttää lainsäädäntöä ja selvittää samalla tarve laatia kulttuurin puitelaki. Selvityksessä arvioidaan, miltä osin puitelaki korvaisi erillislakeja ja miltä osin erillislainsäädäntö puolestaan edistäisi paremmin kulttuuripoliittisten tavoitteiden toteutumista.

Kulttuurin rahoitus ja rahoitusjärjestelmä

Kulttuurirahoituksen turvaamiseksi opetusministeriö toimii siten, että Veikkaus Oy:n asema kulttuurin rahoittajana säilyy nykyisellään. Veikkausvoittovarojen tuotto kohdennetaan voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti taiteen ja kulttuurin edunsaajille. Lakisääteiset menot siirretään budjettirahoitukseen. Kulttuurirahoitus on turvattu riippumatta Veikkaus Oy:n asemasta.

Rahoitusjärjestelmää kehitetään nykyistä monipuolisemmaksi, joustavammaksi sekä laadullista ja innovatiivista kehittämistoimintaa tukevaksi. Selvitetään toimialaan kohdistuvat toimintaympäristömuutokset ja rahoitusjärjestelmän kyky reagoida erilaisiin tarpeisiin. Tältä pohjalta kehitetään avustusjärjestelmiä ja -kriteerejä sekä kulttuurin valtiosuosuusjärjestelmää.

Opetusministeriön tavoitteena on lisätä lakisääteisen valtionavun ulkopuolelle jäävän, uuden ja kokeilevan kulttuuri- ja kehittämistoiminnan tukea.

Selvitetään miten yksityistä kulttuurin rahoitusta, kuten sponsorointia ja yritysyhteistyötä, voitaisiin edistää verotuksellisin ja lainsäädännöllisin keinoin.

Kulttuuripolitiikan tietoperustan ja vaikuttavuuden vahvistaminen

Kehitetään kulttuuripolitiikan vaikuttavuutta kuvaavia tunnuslukuja ja arvioita ja osana kansantalouden tilinpitoa kulttuurin toimialojen tilinpitojärjestelmää. Kulttuuripoliittista sektori- ja muuta tutkimusta lisätään ja sen hyödyntämistä tehostetaan osana opetusministeriön tiedolla johtamisen politiikkaa. Kehitetään kulttuuriympäristön tilan seurantajärjestelmiä yhteistyössä ympäristöhallinnon kanssa.

Yhteiskunnan kulttuurisen perustan vahvistamiseksi osallistutaan yhteiskuntaa läpäisevien politiikkojen määrittelyyn, muotoilemiseen, toimeenpanoon ja seurantaan. Näitä ovat esimerkiksi kestävä kehitys, arkkitehtuuripolitiikka, luovuus- ja innovaatiopolitiikka, alueiden kehittämispolitiikka, lapsi- ja nuorisopolitiikka, terveys- ja hyvinvointipolitiikka sekä maahanmuuttopolitiikka ja monikulttuurisuus. Luodaan tähän tarkoitukseen soveltuvat osallistumisen muodot, toimintafoorumit ja rakenteet.

Alueellisen ja kansallisen tason strategisia vuorovaikutusprosesseja parannetaan ministeriön ja alueellisten toimijoiden yhteistyön kautta. Opetusministeriö tiivistää yhteistyötään maakuntien liittojen ja muiden aluekehittämistoimijoiden kanssa.

Kestävän kehityksen toimintaohjelma ja ilmastonmuutokseen varautuminen

Opetusministeriö laatii kestävän kehityksen toimintaohjelman kulttuuripolitiikan alalla. Kestävän kehityksen edellyttämiin toimintakäytäntöjen muutoksiin ohjataan tulos- ja informaatio-ohjauksen keinoin. Opetusministeriö osallistuu ilmastonmuutoksesta aiheutuvien uhkien kartoittamiseen ja tarvittavien toimenpiteiden käynnistämiseen.

Kansainvälisen toiminnan painopisteet

Suomen lähtökohtana on toimia aktiivisesti kansainvälisissä organisaatioissa kulttuurisen moninaisuuden edistämiseksi. Väestömäärältään pienen maan ja kielialueen näkökulmat ja tarpeet tuodaan esiin laajemmissa kansainvälisissä ja globaaleissa kysymyksissä. Kansallisessa kulttuuripolitiikassa vastataan kulttuurialojen erilaisiin kansainvälistymisen tarpeisiin. Tätä kautta suomalainen kulttuuri saa kansainvälistä näkyvyyttä ja myös kulttuurin talous vahvistuu.

Kahdenvälisen ja monenkeskisen sekä pohjoismaisen kulttuuriyhteistyön kehittämisessä painotetaan Suomen aktiivista vaikuttamista yhteisten kulttuuripoliittisten tavoitteiden asettamiseen ja toimeenpanoon. Kulttuurivaihtoyhteistyössä painotetaan kulttuurikentän toimijoiden suoraa yhteistyötä muodollisten sopimusten ja ohjelmien laatimisen sijasta.

Osallistutaan Euroopan unionissa aktiivisesti työskentelyyn kulttuurin ja taiteen, kulttuuriperinnön, luovan talouden sekä kirjasto- ja tekijänoikeuspolitiikan alueilla. Hyödynnetään kuluvan rakennerahastokauden mahdollisuudet ja valmistaudutaan uuteen kauteen ottaen huomioon kulttuurin ja luovan talouden tarpeet sekä alueiden että kansallisen kehittämisen kannalta.

Valtion kulttuurihallinto

Opetusministeriö selkeyttää kulttuurihallinnon rakennetta ja toimintatapoja toimialan eri osa-alueilla. Samalla selvitetään, mitkä toimialan hallinnolliset tehtävät voidaan delegoida muille viranomaisille tai asiantuntijatahoille.

Taidehallinnossa valtion taidetoimikuntalaitosta vahvistetaan valtakunnallisena kokonaisuutena. Taiteen keskustoimikunnasta tehdään taide- ja kulttuuripolitiikan kehittämiskeskus. Lisäksi selvitetään, millaisin järjestelyin Taiteen keskustoimikunta voi ottaa hoitaakseen nykyistä enemmän taiteen ja kulttuurin päätöksentekotehtäviä. Taiteen akateemikkojen ja taiteilijaprofessorien roolia vahvistetaan kulttuuripolitiikan asiantuntijoina.

Alueellisten taidetoimikuntien ja muiden alueellisten kulttuuritoimijoiden verkostoitumista ja yhteyttä muuhun alueelliseen kehittämistoimintaan vahvistetaan yhteistyössä uusien valtion aluehallintoviranomaisten sekä maakuntien liittojen ja muiden alueellisten toimijoiden kanssa.

Kulttuuriperintöhallinnossa toteutetaan Museoviraston ja Suomenlinnan hoitokunnan yhteistoimintaa sekä

valtion kulttuurihistoriallisesti arvokkaan kiinteistöomaisuuden hallintaa koskevat uudistukset. Muistiorganisaatioiden yhteistyötä ja toiminnallista yhteensopivuutta kehitetään. Audiovisuaalisen politiikan alueella sovitetaan yhteen Kansallisen audiovisuaalisen arkiston ja Valtion elokuvatarkastamon toimintoja sekä laajennetaan niiden toimintaa mediakasvatukselliseen tutkimus- ja kehittämistyöhön.

Kirjastoverkkoa uudistamalla turvataan asukkaiden peruspalvelut ja tiedon saatavuus. Varmistetaan yleisten kirjastojen ja niiden tietopalvelujen laatu. Tuetaan kirjastojen toimintaa kaikille avoimina oppimis-, elämys- ja toimintaympäristöinä.

Taiteellisen työskentelyn ja tuotannon edellytysten parantaminen

Taiteilijoiden ja muiden luovan työn tekijöiden apuraha- ja avustusjärjestelmiä parannetaan ottaen huomioon sekä toimeentulon, sosiaaliturvan ja verotuksen yleinen kehitys että taiteilijoiden asemaan mahdollisesti vaikuttava muu kehitys. Valtioneuvoston taide- ja taiteilijapoliittisen periaatepäättöksen (2003) tarkistamistarve erityisesti taiteilijoiden toimeentulon ja toimintaedellytysten kannalta arvioidaan kulttuurin tulevaisuutta koskevan selonteon valmistuttua.

Lisätään taiteilijoiden mahdollisuuksia kansainväliseen vuorovaikutukseen ja liikkuvuuteen.

Luovan työn tekijöiden toimintaedellytysten parantamiseksi ja tuotannon taloudellisen arvon vahvistamiseksi muodostetaan hyviä käytäntöjä tekijänoikeuspolitiikassa.

Taide ja kulttuuri koulutuksessa

Valtion kulttuurihallinnon keinoin vaikutetaan siihen, että taide-, kulttuuriperintö- ja mediakasvatus vahvistuvat yleissivistävässä koulutuksessa, vapaassa sivistystyössä ja harrastustoiminnassa. Taiteen perusopetusta on perusteltua laajentaa ja monipuolistaa. Kulttuurialojen koulutus ja sen työvoimavastavuus, erityisesti välittäjäportaan koulutus-tarve, arvioidaan uudelleen.

Edelleen hyödynnetään taide- ja kulttuurilaitosten sisältöjä ja osaamista elinikäisessä oppimisessa.

Kulttuuripalveluiden saatavuus ja laatu

Kulttuuripalvelujen tasa-arvoinen saatavuus kaikilla alueilla on kulttuuripolitiikan tavoite. Palvelujen saatavuudessa otetaan huomioon maan kaksikielisyys.

Taide- ja kulttuurilaitosten, yleisten kirjastojen ja kirjastoverkon toimintaedellytykset turvataan valtion ja kuntien yhteistyöllä. Palvelujen saatavuuden ja laadun takaamiseksi opetusministeriö kannustaa taide-, kulttuuri- ja kirjastolaitoksia uudistamaan palveluiden järjestämistapoja esimerkiksi lisäämällä seudullista yhteistyötä ja verkostoitumista muiden kulttuuritoimijoiden kanssa sekä hyödyntämällä

tieto- ja viestintätekniikkaa ja logistisia ratkaisuja. Kulttuurin asema on turvattava myös kuntien yhdistyessä.

Seurataan kulttuuripalvelujen tarjontaa sekä kulttuurin valtionosuusrahoituksen käyttöä kunnissa. Arvioidaan tilaaja-tuottajamallien vaikutus kulttuuripalveluiden tuottamisessa.

Kulttuurisillöt tuodaan käyttäjien ulottuville tietoverkoissa ja kulttuuripalveluja kehitetään käyttäjälähtöisesti yli hallinnollisten toimialarajojen. Museoiden, arkistojen ja kirjastojen keskeiset digitaaliaineistot viedään yhteiseen asiakasliittymään Kansallinen digitaalinen kirjasto -hankkeessa.

Tuetaan alueellisten kulttuuritoimijoiden mahdollisuuksia osallistua alueellisiin innovaatio- ja muihin kehittämisprosesseihin sekä hakea rahoitusta eri lähteistä kulttuuria edistäville hankkeille.

Monikulttuurisuus ja kulttuurin maahanmuuttopoliittinen toimenpideohjelma

Monikulttuurisuus otetaan huomioon kaikissa kulttuuripoliittisissa toimissa Monikulttuurisuus korostaa paikallista ja arjen toimintojen merkitystä, ja niihin liittyviä kehittämistarpeita käsitellään yhdessä muiden hallinnonalojen kanssa. Monikulttuurisuuteen ja sen kulttuuripoliittisiin vaikutuksiin liittyvää tutkimusta lisätään.

Saamelaiskulttuurin asemaa alkuperäiskulttuurina vahvistetaan tukemalla Saamelaiskulttuurikeskusta ja saamelaisperinteestä nousevaa uutta luovaa tuotantoa.

Opetusministeriö arvioi kulttuurin maahanmuuttopoliittisen ohjelman tarpeen kulttuurin tulevaisuutta koskevan selonteon yhteydessä.

Kulttuurin hyvinvointivaikutukset

Opetusministeriö laatii eri hallinnonaloille ulottuvan kulttuurin terveys- ja hyvinvointivaikutusten edistämistä koskevan toimintaohjelman osana hallituskauden 2007-2011 terveyden edistämisen politiikkaohjelmaa. Kulttuuri hyvinvoinnin edistäjänä nostetaan kulttuuripoliittikan kehittämisen yhdeksi painopistealueeksi.

Tekijänoikeuspolitiikka

Tekijänoikeuspolitiikka kannustaa luovaa työtä ja sisällöntuotantoa ja luo edellytykset toimiville sisältömarkkinoille. Viestintäkulttuurissa ja sisällöntuotannossa sekä teknisessä toimintaympäristössä tapahtunut murros huomioidaan tekijänoikeuspolitiikassa. Kansallinen tekijänoikeuspolitiikka ja toimintaohjelma muotoillaan teollis- ja tekijänoikeusstrategian sekä tietoyhteiskunta- ja kulttuuripoliittisten linjausten pohjalta.

Parannetaan tekijänoikeuslainsäädännön ja tekijänoikeusjärjestelmän toimivuutta erityisesti digitaalisessa luomis- ja käyttöympäristössä sekä tietoverkoissa. Niihin luodaan kestäviä ratkaisuja ottaen huomioon tekijöiden, tuotanto- ja jakeluportaiden, käyttäjien, kuluttajien ja muiden hyödyntäjien edut ja tarpeet. Toimivuutta vahvistetaan

tietämyksen ja osaamisen lisäämisellä sekä tiedottamisella. Oikeudellista neuvontaa tekijänoikeudellisesta suojasta ja sopimusosaamisesta liiketoiminnan osana suunnataan luovien alojen opiskelijoille, ammatinharjoittajille ja pk-yrityksille. Tietoa tekijänoikeuksista sisällytetään peruskoulujen toimintaan. Panostetaan monipuoliseen tekijänoikeudelliseen tutkimukseen sekä tietotason nostamiseen luovien ja muiden alojen jatko- ja täydennyskoulutuksessa.

Kulttuuriviennin kehittäminen ja kansainvälinen näkyvyys

Kulttuurivientipolitiikan toimenpidevalikoimaa monipuolistetaan vastaamaan toimijoiden tarpeita niin, että otetaan huomioon kansainvälisen verkottumisen, yritysten tuotekehityksen ja kasvun sekä kansainvälistymisen edistäminen.

Kulttuuriviennin kehittämisohjelman toteutuksesta ja seurannasta laaditaan vuosittain raportti. Ulkomailla toimivien Suomea edustavien toimijoiden verkostoa aktivoidaan kehittämisohjelman toimeenpanijana. Ohjelma uudistetaan nykyisen ohjelmakauden jälkeen.

Laaditaan kulttuurin suurtahtumia koskeva toimintaohjelma.

Luova talous ja yrittäjyys

Laaditaan luovan talouden ja kulttuuriyrittäjyyden toimintaohjelma, jonka toimenpiteillä vahvistetaan tuotekehitystä, tuottaja- ja manageritoimintaa sekä yrittäjyyttä.

Opetusministeriön henkilöstön osaaminen

Opetusministeriö kehittää omaa toimintaansa ministeriön yleisstrategian mukaisesti. Valtionhallinnon tuottavuusohjelma edellyttää, että hallintohenkilöstön määrä vähenee tuntuvasti. Opetusministeriö lisää henkilöstönsä osaamista muun muassa rekrytoinnin ja koulutuksen keinoin. Kiinnitetään erityistä huomiota taiteen ja kulttuurin kentän ja muun hallinnon koulutusyhteistyöhön niin, että kulttuuripoliittinen osaaminen vahvistuu sekä omalla toimialalla että muilla toimialoilla.

Liite

1. Kulttuuripolitiikan politiikka-alueet ja niihin liittyvät strategiat tai toiminta-ohjelmat

Aluepolitiikka

- Opetusministeriön strategia (2009)
- Alueiden vahvuudeksi. Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan aluekehittämisen toimenpideohjelma vuosille 2003–2013 (2003)

Arkkitehtuuripolitiikka

- Suomen arkkitehtuuripolitiikka. Valtioneuvoston arkkitehtuuripoliittinen ohjelma (1998). Ohjelma uudistetaan vuonna 2009.

Audiovisuaalinen politiikka

- Audiovisuaalisen politiikan linjat (2005)

Kirjallisuus

- Kirja Suomessa. Tekijöistä lukijaan – kirja-alan tukitoimet ja kehittäminen (2000)

Kirjastopolitiikka

- Kirjastostrategia 2010: opetusministeriön tiedon ja kulttuurin saatavuuden politiikka (2003)
- Kirjaston kehittämisohjelma 2006–2010 (2006)

Kulttuuriperintöpolitiikka

- Rakennusperintöstrategia. Valtioneuvoston päätös (13.6.2001)
- Strategiasta toimintapolitiikkaan. Rakennusperinnön hoidon peruskivet (2005)
- Kulttuuriperintö tietoyhteiskunnassa. Strategiset tavoitteet ja toimenpide-ehdotukset

Kulttuurinen tasa-arvo/kulttuuriset oikeudet

- Reilu kulttuuri? Kulttuuripolitiikan eettinen ulottuvuus ja kulttuuriset oikeudet (2006)
- Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus. Opetusministeriön toimenpideohjelma 2006–2010 (2006)

Kulttuurin hyvinvointipolitiikka

- Kulttuurin terveys- ja hyvinvointivaikutusten toimintaohjelma 2010–2014. (Ohjelma valmistuu 2009)

Kulttuurivienti

- Kulttuuriviennin kehittämisohjelma 2007–2011 (2007)

Lastenkulttuuripolitiikka

- Lastenkulttuuripoliittinen ohjelma (2003)

Luovuuspolitiikka (kulttuuripolitiikkaa laajemmin)

- Luovuusstrategia (2006)

Muotoilupolitiikka

→ Valtioneuvoston periaatepäätös muotoilupolitiikasta.
Muotoilu 2005! (2000)

Museopolitiikka

→ Museo 2000. Museopoliittinen ohjelma (2000). Toimintaohjelma valmisteilla 2009–2010

Musiikki ja säveltaide

→ Säveltaide – Musiikin alueellinen tarjonta
-työryhmäselvitys (2005)

Näyttämötaide

→ Selvitys teatteripoliittiseksi ohjelmaksi (Valtion näyttämötaide-toimikunta 2006)

Taide- ja taiteilijapolitiikka

→ Valtioneuvoston periaatepäätös taide- ja taiteilijapolitiikasta (2003)

Tanssitaide

→ Tanssipolitiikka -ohjelma valmistuu loppuvuodesta 2009

Tekijänoikeuspolitiikka

→ Tekijänoikeuden suuntaviivoja: Keskustelumuistio politiikan muodostamisesta ja järjestelmän kehittämistä (2008)

Tietoyhteiskuntapolitiikka

→ Kulttuuri tietoyhteiskunnassa. Strategia 2010
ja toimintaohjelma (2003)

Visuaalisten alojen taidepolitiikka

→ Ohjelmatyöryhmä nimetty 2008, ohjelma valmistuu 2009

2. Opetusministeriön kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan alaiset valtion taide- ja kulttuurilaitokset

- Taiteen keskustoimikunta, valtion taidetoimikunnat ja alueelliset taidetoimikunnat
- Valtion taidemuseo
- Museovirasto
- Kansallinen audiovisuaalinen arkisto
- Valtion elokuvatarkastamo
- Suomenlinnan hoitokunta
- Näkövammaisten kirjasto
- Venäjän ja Itä-Euroopan Instituutti

Myös Suomen elokuväsäätiön sekä Suomen Kansallisoopperan ja Kansallisteatterin kanssa opetusministeriö käy vuosittain tulokeskustelun.

3. Valtion talousarviossa taidetta ja kulttuuria koskevan luvun talousmäärärahat momenteittain (29.80.)

29.80.01. *Taiteen keskustoimikunnan ja taidetoimikuntien toimintamenot* (siirtomääräraha 2 v)

29.80.02. *Valtion taidemuseon toimintamenot* (siirtomääräraha 2 v)

29.80.03. *Suomenlinnan hoitokunnan toimintamenot* (siirtomääräraha 2 v)

29.80.04. *Museoviraston toimintamenot* (siirtomääräraha 2 v)

29.80.05. *Näkövammaisten kirjaston toimintamenot* (siirtomääräraha 2 v)

29.80.06. *Kansallisen audiovisuaalisen arkiston toimintamenot* (siirtomääräraha 2 v)

29.80.07. *Valtion elokuvatarkastamon toimintamenot* (siirtomääräraha 2 v)

29.80.08. *Venäjän ja Itä-Euroopan instituutin toimintamenot* (siirtomääräraha 2 v)

29.80.30. *Valtionosuudet ja -avustukset yleisten kirjastojen käyttökustannuksiin* (arviomääräraha)

29.80.31. *Valtionosuus ja -avustus teattereiden ja orkestereiden käyttökustannuksiin* (arviomääräraha)

29.80.32. *Valtionosuudet ja -avustukset museoille* (arviomääräraha)

29.80.33. *Valtionosuus ja avustus kuntien kulttuuritoimintaan* (arviomääräraha)

29.80.34. *Valtionosuus yleisten kirjastojen perustamiskustannuksiin* (arviomääräraha)

29.80.40. *Korvaus Suomenlinnan Liikenne Oy:lle* (arviomääräraha)

29.80.50. *Eräät avustukset* (siirtomääräraha 3 v)

29.80.51. *Apurahat taitelijoille, kirjailijoille ja kääntäjille* (arviomääräraha)

29.80.52. *Veikkauksen ja raha-arpajaisten voittovarot taiteen edistämiseen* (arviomääräraha)

29.80.55. *Kulttuuriperinnön digitoinnin tukeminen* (kiinteä määräraha)

29.80.56. *Kulttuuriviennin edistäminen* (siirtomääräraha 3 v)

29.80.70. *Kaluston hankinta* (siirtomääräraha 3 v)

29.80.72. *Valtion taidemuseon kokoelmien kartuttaminen* (siirtomääräraha)

29.80.75. *Toimitilojen ja kiinteistöjen perusparannukset, käyttö ja kunnossapito* (siirtomääräraha)

29.80.95. *Kulttuuriympäristön suojelusta aiheutuvat menot* (arviomääräraha)

Tämän lisäksi opetusministeriön kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto käsittelee talousarvion määrärahat: mom. 29.01.21. Kansainvälinen kulttuuriyhteistyö/ Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisotoimen kansainväliset hankkeet sekä mom. 29.01.22. Eräät käyttöoikeuskorvaukset (siirtomääräraha 3 v)

4. Taiteen ja kulttuurin alalla voimassa oleva lainsäädäntö

Rahoitukseen liittyvät:

- Laki opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta (635/1998)
- Asetus opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta (806/1998)
- Laki vapaasta sivistystyöstä (632/1998)
- Asetus vapaasta sivistystyöstä (805/1998)
- Laki raha-arpajaisten sekä veikkaus- ja vedonlyöntipelien tuoton käyttämisestä (1054/2001)
- Valtioneuvoston asetus raha-arpa-, veikkaus- ja vedonlyöntipelien tuoton tilittämisestä (1436/2001)
- Opetusministeriön päätös opetus- ja kulttuuritoimen perustamishankkeista (161/1999)
- Opetusministeriön asetus näkövammaisten kirjaston suoritteiden maksullisuudesta (1057/2008)
- Opetusministeriön asetus Suomenlinnan hoitokunnan suoritteiden maksullisuudesta (1156/2006)
- Opetusministeriön asetus Valtion taidemuseon suoritteiden maksullisuudesta (1155/2006)
- Opetusministeriön asetus taiteen keskustoimikunnan ja alueellisten taidetoimikuntien suoritteiden maksullisuudesta (1108/2008)
- Opetusministeriön asetus Kansallisen audiovisuaalisen arkiston suoritteiden maksullisuudesta (1056/2008)
- Opetusministeriön asetus Museoviraston suoritteiden maksullisuudesta (965/2008)
- Opetusministeriön asetus Valtion elokuvataarkastamon ja elokuvaalautakunnan suoritteiden maksullisuudesta (1235/2006)
- Opetusministeriön päätös Venäjän ja Itä-Euroopan instituutin maksullisista suoritteista (1640/1993)

Muut:

- Laki taiteen edistämisen järjestelystä (328/1967)
- Asetus taiteen edistämisen järjestelystä (1105/1991)
- Valtioneuvoston päätös alueellisten taidetoimikuntien lukumäärästä ja toimialueista (817/1997)
- Laki kuntien kulttuuritoiminnasta (728/1992)
- Laki taidenäyttelyiden valtioneuvoston takuusta (411/1986)
- Asetus taidenäyttelyiden valtioneuvoston takuusta (445/1986)
- Teatteri- ja orkesterilaki (730/1992)
- Museolaki (729/1992)
- Valtioneuvoston asetus museoista (1192/2005)
- Laki Museovirastosta (282/2004)
- Valtioneuvoston asetus Museovirastosta (407/2004)
- Muinaismuistolaki (295/1963)
- Asetus valtion omistamien rakennusten suojelusta (480/1985)
- Laki eräistä kuvataiteen tekijöille suoritettavista apurahoista (115/1997)
- Asetus kuvataiteen apurahalautakunnasta (116/1997)
- Laki Valtion taidemuseosta (566/2000)
- Valtioneuvoston asetus Valtion taidemuseosta (618/2004)
- Laki valtion taidemuseosta annetun lain voimaansaapantosta (186/1990), 3 ja 4 §
- Laki Antellin kokoelmien ja rahavarain hallinnon ja hoidon uudelleenjärjestämisestä (931/1976)
- Laki eräistä kirjailijoille ja kääntäjille suoritettavista apurahoista ja avustuksista (236/1961)
- Asetus eräistä kirjailijoille ja kääntäjille suoritettavista apurahoista ja avustuksista (46/1964)
- Laki taiteilijaprofessorin viroista ja valtion taiteilija-apurahoista (734/1969)

Asetus taiteilijaprofessorin viroista ja valtion taiteilija-apurahoista (845/1969)
Laki Suomenlinnan hoitokunnasta (1145/1988)
Asetus Suomenlinnan hoitokunnasta (168/1989)
Laki kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamisesta (115/1999)
Asetus kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamisesta (189/1999)
Laki Euroopan talousalueen valtion alueelta laittomasti vietyjen kulttuuriesineiden palauttamisesta (1276/1994)
Valtioneuvoston päätös ylimääräisiin taiteilijaeläkkeisiin liittyvistä ylimääräisistä perhe-eläkkeistä (216/1974)
Valtioneuvoston päätös ylimääräisistä taiteilijaeläkkeistä (75/1974)
Valtioneuvoston asetus valtion taideteostoimikunnasta (620/2001)
Laki Venäjän ja Itä-Euroopan instituutista (857/1992)
Valtioneuvoston asetus Venäjän ja Itä-Euroopan instituutista (1100/2001)
Kirjastolaki (904/1998)
Kirjastoasetus (1078/1998)
Laki elokuvataiteen edistämisestä (28/2000)
Valtioneuvoston asetus elokuvataiteen edistämisestä (843/2007)
Laki kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä (1433/2007)
Laki Kansallisesta audiovisuaalisesta arkistosta (1434/2007)
Valtioneuvoston asetus Kansallisesta audiovisuaalisesta arkistosta (94/2008)
Laki näkövammaisten kirjastosta (638/1996)
Asetus näkövammaisten kirjastosta (639/1996)
Laki Valtion elokuvatarkastamosta (776/2000)
Valtioneuvoston asetus Valtion elokuvatarkastamosta (823/2000)

Laki kuvaohjelmien tarkastamisesta (775/2000)
Valtioneuvoston asetus kuvaohjelmien tarkastamisesta (822/2000)
Valtioneuvoston päätös ylimääräisistä sanomalehtimieseläkkeistä (37/1977)
Tekijänoikeuslaki (404/1961)
Tekijänoikeusasetus (574/1995)
Asetus tekijänoikeuslain soveltamisesta eräissä tapauksissa Euroopan talousalueeseen kuuluvasta valtiosta peräisin oleviin suojan kohteisiin (575/1995)
Asetus tekijänoikeudesta kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin annetun lain noudattamisen tehostamisesta (442/1961)
Laki todistelun turvaamisesta teollis- ja tekijänoikeuksia koskevissa riita-asioissa (344/2000)

EU-lainsäädäntö

EU:n perustamissopimuksen kulttuuriartikla 151 ja valtion tukea koskeva 87 artikla 3d
Kulttuuriesineiden viennistä annettu neuvoston asetus (ETY) N:o 3911/92
Audiovisuaalisista mediapalveluista annettu direktiivi (aikaisempi tv-direktiivi, 89/552/ETY, 97/36/EY, 2007/65/EY)
Tietokoneohjelmadirektiivi (91/250/ETY)
Vuokraus- ja lainausdirektiivi (92/100/ETY), kodifioitu 2006/115/EY
Satelliitti- ja kaapelilähetyksidirektiivi (93/83/ETY)
Suoja-aikadirektiivi (93/98/ETY), kodifioitu 2006/116/EY
Tietokantadirektiivi (96/9/EY)
Tietoyhteiskunnan tekijänoikeusdirektiivi (2001/29/EY)
Kuvataiteen jälleenmyyntikorvausdirektiivi (2001/84/EY)
Teollis- ja tekijänoikeuksien noudattamisen varmistamisdirektiivi (2004/48/EY)

5. Kulttuurin alaa koskevia kansainvälisiä sopimuksia

Ihmisoikeudet ja kulttuuriset oikeudet

YK:n taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus, 1966

Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus, 1966 (YK)

Naisten oikeuksien sopimus, 1979 (YK)

Lasten oikeuksien sopimus, 1989 (YK)

Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi eli ns. Euroopan ihmisoikeussopimus, 1950 (EN)

Kansallisten vähemmistöjen suojelua koskeva puiteyleissopimus, 1995 (EN)

Kulttuuri ja kulttuuriperintö

Unesco ja YK:

Yleissopimus kulttuuriomaisuuden luvattoman tuonnin, viennin ja omistusoikeuden siirron kieltämiseksi ja ehkäisemiseksi, 1970

Yleissopimus maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemisesta, 1972 (ns. maailmanperintösopimus)

Vedenalaista kulttuuriperintöä koskeva yleissopimus, 2001 (ei voimassa Suomen osalta)

Aineetonta kulttuuriperintöä koskeva yleissopimus, 2003 (ei voimassa Suomen osalta)

Yleissopimus kulttuuri-ilmaisujen moninaisuuden suojelemisesta ja edistämisestä, 2005

Unidroit'n yleissopimus varastetuista tai laittomasti maasta viedyistä kulttuuriesineistä, 1995

Yleissopimus kulttuuriomaisuuden suojelemisesta aseellisen selkkauksen sattuessa, 1954

Yleissopimus kulttuuriomaisuuden luvattoman tuonnin, viennin ja omistusoikeuden siirron kieltämiseksi ja ehkäisemiseksi, 1970

Julkaisujen kansainvälistä vaihtoa koskeva yleissopimus, 1958

Euroopan neuvosto:

Euroopan kulttuuriyleissopimus, 1954

Euroopan rakennustaiteellisen perinnön suojelua koskeva yleissopimus, 1985

Tarkistettu eurooppalainen yleissopimus arkeologisen perinnön suojelusta, 1992

Eurooppalainen yleissopimus elokuvien yhteistuotannosta, 1992

Eurooppalainen yleissopimus audiovisuaalisen perinnön suojelemiseksi, 2001 (Suomen liittymistä valmistellaan)

Audiovisuaalisen perinnön suojelemiseksi tehdyt yleissopimuksen pöytäkirja televisiotuotannon suojelusta, 2001 (Suomen liittymistä valmistellaan)

Puitesopimus kulttuuriperinnön arvosta yhteiskunnalle, 2005 (ei voimassa)

Pohjoismaisia sopimuksia:

Yhteistyösopimus Islannin, Norjan, Ruotsin, Suomen ja Tanskan välillä (Helsingin sopimus), 1962

Sopimus kulttuuriyhteistyöstä Islannin, Norjan, Ruotsin, Suomen ja Tanskan välillä, 1971

Pohjoismaista kulttuurirahastoa koskeva sopimus, 1966

Tekijänoikeus, kauppapolitiikka

Bernin yleissopimus kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamisesta, 1886, viimeksi uudistettu 1971

Yleismaailmallinen tekijänoikeussopimus, 1952

Kansainvälinen yleissopimus esittävien taiteilijoiden, äänitteiden valmistajien sekä radioyriyten suojaamisesta (Rooman sopimus), 1961

Yleissopimus äänitteiden valmistajien suojaamiseksi heidän äänitteidensä luvattomalta jäljentämiseltä (Geneven äänitesopimus), 1971

WIPO:n tekijänoikeussopimus, 1996
WIPO:n esitys- ja äänitesopimus, 1996
Sopimus teollis- ja tekijänoikeuksien kauppaan liittyvistä näkökohdista (TRIPS), 1994
Palvelujen kauppaa koskeva yleissopimus (GATS), 1994

Kahdenvälisiä sopimuksia

Suomella on kahdenvälinen kulttuurinvaihtosopimus 33 maan kanssa.
Suomella on lisäksi kulttuurinvaihto-ohjelma tai yhteistyöasiakirja kuuden maan kanssa.

6. Kulttuurin alaa koskevia kansainvälisiä poliittisesti sitovia asiakirjoja

YK – EY – Euroopan neuvosto

Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus, 1948 (YK)
Rotua ja rotuennakkoluuloja koskeva julistus, 1978 (YK)
Julistus koskien kansallisten, etnisten, uskonnollisten ja kielellisten vähemmistöjen oikeuksia, 1992 (YK)
Euroopan unionin perusoikeuskirja, 2000
Alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskeva Eurooppalainen peruskirja, 1992

Euroopan unionin ministerineuvosto

Euroopan unionin ministerineuvosto hyväksyy kullakin puheenjohtajuuskaudella 2–3 päätelmää eli keskimäärin 4–6 päätelmää vuodessa. Viimeisimpiä päätelmiä:
Neuvoston päätelmät laillisen luovan verkkosisällön tarjonnan kehittämistä ja laittoman tarjonnan estämisestä digitaalisessa ympäristössä, 2008

Neuvoston päätelmät arkkitehtuurista ja kulttuurin vaikutuksesta kestävään kehitykseen, 2008

Neuvoston päätelmät Euroopan digitaalisesta kirjastosta EUROPEANASTA, 2008

Neuvoston päätelmät kulttuurisen moninaisuuden ja kulttuurien välisen dialogin edistämiseksi yhteisön ja jäsenmaiden ulkosuhteissa, 2008

Monikulttuurisuustaitoja koskevat neuvoston päätelmät, 2008

Neuvoston ja neuvostossa kokoontuneiden jäsenvaltioiden hallitusten edustajien päätelmät kulttuurialan työsuunnitelmasta kaudelle 2008–2010, 2008

Neuvoston päätelmät kulttuuri- ja luovien alojen mahdollisuuksista edistää Lissabonin tavoitteiden saavuttamista, 2007

Euroopan parlamentin ja Neuvoston suositukset

Suositus alaikäisten ja ihmisarvon suojelusta ja oikeudesta vastineeseen Euroopan audiovisuaalisia ja verkkotietopalveluja tuottavien yritysten kilpailukyky huomioonottaen, 2006
Suositus elokuvaperinnöstä ja siihen liittyvän teollisen toiminnan kilpailukykyvystä, 2005

Euroopan parlamentti

Euroopan parlamentin päätöslauselma medialukutaidosta digitaalisessa maailmassa, 2008

Euroopan parlamentin päätöslauselma kulttuurisisältöjen ja taiteellisten ilmaisumuotojen monimuotoisuuden suojelemista koskevasta yleissopimuksesta, 2005

Euroopan parlamentin päätöslauselma kulttuuriteollisuudesta, 2003

Euroopan parlamentin päätöslauselma maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemista koskevan yleissopimuksen täytäntöönpanosta Euroopan unionin jäsenvaltioissa, 2001

Euroopan komissio

Euroopan digitaalinen kirjasto -suositus, 2006

Online musiikkipalveluiden lisensointi -suositus, 2005

Unescon julistukset

Unescolla on suuri määrä kulttuuripolitiikan kannalta merkittäviä julistuksia ja peruskirjoja.

Näistä Suomen kannalta merkittävimpiä ovat:

Julistus kulttuuridiversiteetistä, 2001

Suositus taiteilijan asemasta, 1982

Suositus liikkuvasta kuvasta, 1979

Euroopan neuvosto

Myös Euroopan neuvostolla on kymmeniä kulttuuripolitiikan kannalta merkittäviä parlamentin ja ministerikomitean julistuksia ja suosituksia. Näistä tärkeimpiä ovat:

Julistus kulttuurien välisestä dialogista, Baku 2008

Julistus Euroopan neuvoston strategiasta Kulttuurien välisen dialogin edistämiseksi, Faro 2005

Euroopan kulttuuriyhteistyön 50-vuotisjulistus, Wrocław 2004

Opetusministeriön julkaisuja -sarjassa vuonna 2009 ilmestyneet

- 1 Kansallisen tason tutkimusinfrastruktuurit:
Nykytila ja tiekartta
- 2 National-level Research Infrastructures:
Present State and Roadmap
- 3 Kansallisen tason tutkimusinfrastruktuurit:
Nykytila ja tiekartta. Tiivistelmä ja suositukset
- 4 National-level Research Infrastructures: Present State
and Roadmap. Summary and recommendations
- 5 Forskningsinfrastrukturerna på nationell nivå. Nyläge
och vägvisare. Sammanfattning och rekommendationer
- 6 Liikuntatoimi tilastojen valossa;
Perustilastot vuodelta 2007

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Julkaisumyynti / Bokförsäljning:
Yliopistopaino / Universitetstryckeriet
PL 4 / PB 4 (Vuorikatu 3 / Berggatan 3)
00014 Helsingin yliopisto
puhelin / telefon (09) 7010 2363
faksi / fax (09) 7010 2374
books@yopaino.helsinki.fi
www.yliopistopaino.helsinki.fi

ISSN: 1458-8110 (Painettu)

ISSN: 1797-9501 (Verkkojulkaisu)

ISBN: 978-952-485-692-8 (nid.)

ISBN: 978-952-485-693-5 (PDF)